

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

В. С. Середюк

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

*Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри
психології Шамне А. В.*

Проблема мотивації навчання безпосередньо пов'язана з якістю навчальної діяльності. Посилення у середовищі сучасної молоді зовнішніх, утилітарних мотивів призводить до того, що навчання набуває формального характеру, виникають проблеми з самостійною постановкою навчальних цілей тощо. Відомо, що саме негативне або байдуже ставлення до навчання може бути причиною відставання або навчальної неуспішності студента.

Складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлюють багатовимірність у розумінні її сутності, природи, структури, а також функцій окремих мотивів. Під мотивом навчальної діяльності розуміють усі чинники, які зумовлюють вияви навчальної активності: мету, потреби, установки, почуття обов'язку, інтереси, тощо. У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного розуміння навчальної мотивації та класифікації навчальних мотивів.

Різні дослідники використовують подібні, але не синонімічні, поняття для позначення цього феномену, а саме: навчальна мотивація, мотивація навчання, мотивація навчальної діяльності, мотиваційна сфера, мотиваційний синдром [4].

Зимня І. О. визначає навчальну мотивацію як окремий вид мотивації, що включено в діяльність навчання або навчальну діяльність. Як і для будь-якого іншого виду діяльності, навчальна мотивація визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників:

- освітньою системою, закладом освіти, де відбувається навчальна діяльність;
- особливостями організації освітнього процесу;

- особливостями суб'єктів навчальної діяльності (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія із соціальним оточенням);
- суб'єктними особливостями педагога і, передусім, системою його відношень до учня (студента);
- специфікою навчальної дисципліни [2].

У психолого-педагогічній літературі стосовно мотивації навчання студентів розділяють поняття «навчальна мотивація» й «професійна мотивація». З одного боку, мотивація навчальної діяльності студентів не може прирівнюватися до шкільної навчальної мотивації, тому що до неї вже закладено професійну спрямованість. З іншого боку, професійна мотивація студентів ще не відповідає професійній мотивації фахівців, залучених у професійну діяльність. Щодо ефективності навчальної діяльності студентів, яку регулюють пізнавальні й професійні мотиви, існує три точки зору: 1) домінування професійних мотивів, які є зовнішніми відносно навчального процесу, призводить до зниження результатів у пізнанні; 2) професійні мотиви порівняно з пізнавальними інтенсивніше впливають на ефективність навчальної діяльності студентів, тому бажано, щоб професійні мотиви були провідними в ієрархії мотивів студентів; 3) пізнавальні й професійні мотиви в навчальній діяльності студентів тісно пов'язані один з одним і підвищують її продуктивність [5].

Внутрішня професійна мотивація може виступати чинником компенсації нестачі спеціальних здібностей, а негативна (зовнішня) мотивація не компенсується навіть високим рівнем їхнього розвитку. Внутрішні навчально-пізнавальні мотиви зумовлюють бажання не тільки засвоїти певний обсяг знань, але і прагнення студента до самоосвіти. Тому формування навчально-пізнавальних мотивів – це головна умова якісної підготовки майбутніх фахівців різних сфер суспільного життя [3].

Таким чином, актуальність та доцільність дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей між: існуючою в практиці вищих навчальних закладів системою професійної підготовки та вимогами суспільства до кваліфікованих спеціалістів, здатних до самоосвіти та самовдосконалення протягом усього свого життя. **Метою дослідження** є теоретико-емпіричний аналіз психолого-педагогічної проблеми професійної мотивації навчання сучасних студенток (на прикладі спеціальності «Соціальна педагогіка»).

Термін мотивації використовується у сучасній психології у диспозиційному і ситуаційному розумінні: як визначення системи факторів, детермінуючих поведінку (потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення) і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні. Диспозиції можуть активізуватися під впливом окремих ситуацій та навпаки, активізація окремих диспозицій (мотивів, потреб) приводить до змін ситуації, точніше, її сприйняття суб'єктом навчання [3].

У дослідженнях присвячених вивченню студентського віку розглядаються переважно питання, пов'язані з віковими та індивідуальними особливостями студентів (Т. Корнілова, Є. Григоренко), проблеми залежності мотивації навчання студентів від їх індивідуально-типологічних особливостей (В. Морошин, І. Соколов) тощо. Значення навчальної мотивації розглядалося у працях С. С. Занюк, М. Липкіної, А. Маркової, Т. Матиса, А. Реана та ін. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної освіти є побудова процесу навчання на основі самовираження мотиваційної сфери студентів, що вимагає створення умов для переходу від навчання до самоосвіти майбутніх фахівців [1].

Нами було проведено **емпіричне дослідження**, в якому брали участь студенти I курсу гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України. Вибірка складала 26 студенток (респонденти жіночої статі) спеціальності «Соціальна педагогіка» (18-19 років). У дослідженні було використано «Методику визначення мотивації

учіння студентів» (Каташев В.Г.) та методику «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір в модифікації А. Реана).

За **результатами дослідження** мотивації навчання за «Методикою визначення мотивації учіння студентів» визначено, що для більшості студенток (52,2%) характерний середній рівень мотивації учення у ЗВО. Студентки з низьким і високим рівнем мотивації учення складають по 19,55% від загального числа опитуваних.

За методикою «Мотивація професійної діяльності» розраховувалися мотиваційні комплекси: оптимальний баланс мотивів $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ і $ВМ=ВПМ>ВОМ$, в якому внутрішня мотивація (ВМ) – висока; зовнішня позитивна мотивація (ЗПМ) – рівна внутрішній мотивації або нижче, але відносно висока; зовнішня негативна мотивація (ЗНМ) – дуже низька і близька до 1. Чим оптимальніше мотиваційний комплекс (баланс мотивів), тим більше активність студентів мотивована самим змістом професійного навчання, прагненням досягти в ній певних позитивних результатів.

Аналіз отриманих результатів показав, що студентки більшою мірою задоволені обраною професією. Обираючи між найкращим, оптимальним і щонайгіршим типами співвідношень, більшість студенток обрали оптимальний комплекс, представлений поєднаннями: $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ (39,1% опитаних) і $ВМ = ЗПМ > ВОМ$ (8,7% опитаних). Це свідчить про те, що студентки з даними мотиваційними комплексами залучаються до навчальної діяльності заради неї самої, а не для досягнення яких-небудь зовнішніх переваг. Така діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення якоїсь іншої мети. Цих студенток привертає, перш за все, інтерес до самого процесу навчання, вони схильні обирати складніші завдання, що позитивно відбивається на розвитку їх пізнавальних процесів.

Студентки, у яких мотиваційний комплекс характеризується переважанням зовнішньої мотивації, склали 43,54% опитаних з них (30,5% із зовнішньою позитивною мотивацією і 13,04% із зовнішньою негативною мотивацією).

Найбільш проблемні мотиваційні комплекси представлені наступним співвідношенням: $ЗНМ > ЗПМ > ВМ$; $ЗНП > ЗНМ = ВМ$; $ЗНМ > ВМ > ЗПМ$ і $ЗНМ = ЗПМ = ВМ$. Дані комплекси мають відповідно 6,52%; 4,34%; 2,17% і 2,17% студентів (15,2% від загального числа респондентів). Це може свідчити про байдужість, а ймовірно, і негативне ставлення до процесу навчання в цілому. Для таких студенток цінністю є не отримання професійних знань і умінь, а отримання диплому або інші суто зовнішні мотиви.

Характеризуючи групу респондентів в цілому, можна сказати, що переважаючим типом мотивації професійного навчання є внутрішня – 45,6%. На другому місці студентки із зовнішньою позитивною мотивацією – 30,5%. Даний тип мотивації «гірше» внутрішнього типу мотивації тим, що студенток привертає не сама діяльність, а те, як вона буде оцінена людьми, що оточують (позитивна оцінка, заохочення, схвалення тощо). На третьому місці – студентки із зовнішньою негативною мотивацією – 13,04%. Їх навчання характеризується наступними ознаками: навчання заради навчання, без задоволення від діяльності або без інтересу до предмету, що викладається; навчання через острах невдач; навчання з примусу або під тиском.

Отже, нами було виявлено, незначне переважання внутрішньої мотивації студенток над зовнішньою мотивацією ($ВМ = 45,6\%$; $ЗПМ + ЗНМ = 43,54\%$), а також переважання зовнішньої позитивної мотивації (30,5%) над зовнішньою негативною мотивацією (13,04%). Домінуючим мотиваційним комплексом навчання виступає комплекс « $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ ». Такий баланс мотивів (мотиваційний комплекс) мають 39,1% студенток. Таким же комплексом характеризується і група в цілому. Найгірший мотиваційний комплекс мають 15,2% студенток.

Таким чином, на основі результатів аналізу, можна констатувати, що стан мотивації значною мірою залежить від того, чи оцінює студент навчальну діяльність в порівнянні з його власними, реальними можливостями і рівнем домагань. Для формування мотивації до навчання у студентів ЗВО важливо правильно побудувати навчальний процес з використанням інтерактивних методів навчання та інноваційних освітніх технологій, різних способів заохочення активних студентів, залученням до процесу навчання. Підсумком правильно організованого професійного навчання є формування навчально-професійної мотивації, яка сприяє успішному освоєнню професійних компетенцій, а також поява важливих особистісних якостей майбутнього фахівця.

Література:

1. Герасимова А. С. *Теория учебной мотивации в отечественной психологии*. Электронный ресурс. URL: www.ipras.ru/cntnt/rus/dop_dokume/mezhdunaro/nauchnye_m/razdel_2_p/gerasimova.html
2. Зимняя И. А. *Педагогическая психология*. М. : Логос, 2004. 384 с.
3. Ильин, Е. П. *Мотивация и мотивы*. СПб. : Питер, 2002. 512 с.
4. Кочарян О. С. *Структура мотивації навчальної діяльності студентів*: навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т, 2011. 40 с.
5. Кусякина С. Н. Мотивация поступления в вуз у старшеклассников и студентов. *Психологическая наука и образование*. 2008. № 1. С. 58-67.